Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annetun lain muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annetun lain 1 §:ään ehdotetaan lisättäväksi säännös siitä, että tarkastusmaksu saadaan periä henkilöltä, joka ilman asianmukaista matkalippua on laiturialueella eli joukkoliikenteen asemaalueen sellaisessa osassa, jonne pääsemiseksi on lunastettava matkalippu. Säännös antaisi mahdollisuuden selvittää tarkastusmaksun suorittamisvelvollisuus matkalipun puuttumisen vuoksi esimerkiksi metroliikenteen asemien laiturialueella. Uusi säännös aiheuttaa muutoksen myös lain erinäisiin muihin pykäliin.

Uudet säännökset liittyvät Helsingin metroliikenteen aloittamiseen ja ne on tarkoitus saattaa voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun eduskunta on ne hyväksynyt.

YLEISPERUSTELUT

1. Esityksen tavoite

Joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annetun lain (469/79) 1 §:n 1 momentin mukaan raideliikennettä harjoittavalle julkisyhteisölle voidaan myöntää oikeus tarkastusmaksun perimiseen henkilöltä, joka matkustaa yhteisön harjoittamassa joukkoliikenteessä ilman asianmukaista matkalippua. Tarkastusmaksun perimisoikeuden myöntää hakemuksesta liikenneministeriö. Lain nojalla on Helsingin kaupungin liikennelaitokselle myönnetty oikeus tarkastusmaksun perimiseen. Tarkastusmaksuja saadaan liikenneministeriön päätöksen mukaan periä Helsingin kaupungin alueella liikennelaitoksen sekä eräiden liikennelaitoksen kanssa yhteistoiminnassa joukkoliikennettä harjoittavien liikennöitsijöiden harjoittamassa liikenteessä. Vuoden 1982 alusta Helsingin kaupungin liikennelaitoksen ja sen kanssa yhteistoiminnassa harjoitetussa joukkoliikenteessä tarkastusmaksu on 70 markkaa. Lain 1 §:n 2 momentin mukaan lakia ei sovelleta matkustajaan, joka ei ole täyttänyt 15 vuotta.

Tarkastusmaksujärjestelmän tavoitteena on lisätä joukkoliikenteen sujuvuutta ja nopeutta siten, että kulkuvälineessä voidaan siirtyä matkalippujen pistokokeen luontoiseen tarkastukseen. Erityisen tärkeä tällainen tarkastus on metroliikenteessä, joka on tarkoitus aloittaa Helsingissä tulevan kesäkuun alussa.

Metroliikenteen nopeus ja suuret matkustajamäärät estävät tarkastuksen suorittamisen riittävässä laajuudessa itse metrojunissa. Tämän vuoksi tarkastustoiminta on suunniteltu sellaiseksi, että metroasemille rajataan erityinen laiturialue, jolle siirtyessään matkustajalla täytyy olla voimassa oleva matkalippu. Laiturialue alkaisi laiturille johtavien portaiden alkupäästä. Se merkitään aitauksin tai muulla selvästi erottuvalla tavalla. Lisäksi laiturialueen menoväylän kohdalle kiinnitetään alueesta selvästi ilmoittavat kyltit. Näin ollen oleskelu laitureilla ilman matkalippua olisi kielletty ja matka katsottaisiin alkaneeksi silloin kun laiturialueen raja ylitetään.

168101429R

Tarkoituksena on, että pääsy laiturialueelle ja metrojunaan on vapaa, ja että laiturialueelle menijän on itse huolehdittava siitä, että hänellä on asianmukainen matkalippu. Matkalippuja myydään metroasemilla kioskeista sekä automaateista kertalippuja aikuisille. Aikuisille myydään automaateista myös sarjalippuja.

Laiturialueiden rajoille eli laitureille johtavien portaiden viereen sijoitettaisiin itsepalvelulaitteet. Näissä tapahtuisi lippujen leimaus.

Matkalippujen tarkastuksen metroliikenteessä suorittaisivat kiertävät matkalippujen tarkastajat. Tarkastukset tapahtuvat joko metrojunissa pistokoetarkastuksina tai metroasemilla niin sanottuina ryhmätarkastuksina. Viimeksi mainittu suoritettaisiin ennen laiturialueelta poistumista. Joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annetun asetuksen (498/79) 10 §:n mukaan myös metroliikenteen tarkastusjärjestelmästä on riittävästi tiedotettava yleisölle.

Ryhmätarkastus tapahtuisi siten, että kaikki laiturialueelta poistuvat henkilöt tai osa heistä ohjataan metroasemalla erityisesti matkalippujen tarkastukseen varatulle alueelle. Tältä alueelta asianomainen pääsee pois vasta, kun hän on näyttänyt tarkastajalle voimassa olevan lipun tai kun hänelle asianmukaisen lipun puuttumisen johdosta on määrätty lipun hinnan lisäksi tarkastusmaksu.

Ryhmätarkastuksia suoritettaisiin pääasiassa ruuhka-aikoina, jolloin tarkastus junissa aiheuttaisi tarpeetonta vaivaa ja hankaluutta. Ryhmätarkastus suoritettaisiin myös silloin, kun tarkastustoimintaa halutaan tehostaa.

2. Valmisteluvaiheet

Esitys on valmisteltu oikeusministeriössä virkatyönä Helsingin kaupungin liikennelaitoksen aloitteesta. Valmistelun kuluessa on oltu yhteydessä myös rautatiehallitukseen.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotuksen perustelut

Selostetun tarkastusjärjestelmän lainsäädännöllisen pohjan varmistamiseksi olisi joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annetun lain 1 §:ää täydennettävä. Uusi säännös oikeuttaisi tarkastusmaksun perimisen myös siltä, joka ilman asianmukaista matkalippua on joukkoliikenteen asema-alueen sellaisessa osassa, jonne pääsemiseksi on lunastettava matkalippu, eli niin sanotulla laiturialueella. Säännös ehdotetaan sisällytettäväksi joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annetun lain 1 §:n uudeksi 2 momentiksi. Nykyinen 2 momentti siirtyisi entisen sisältöisenä uudeksi 3 momentiksi.

Uudessa säännöksessä todettaisiin lisäksi, että laiturialueella olevaan henkilöön on sovellettava, mitä joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annetussa laissa tai sen nojalla on säädetty tai määrätty matkustajasta. Tällainen henkilö olisi siten velvollinen muun muassa esittämään matkalippunsa tarkastajalle sekä matkalipun puuttuessa selvittämään tarkastajalle henkilötietonsa. Laiturialueella olevaa henkilöä kohtaan voitaisiin käyttää laissa säädettyjä voimakeinoja ja häntä koskisi joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annetun lain 12 §:n mukainen rangaistusvastuu. Toisaalta tällaiseen henkilöön olisi sovellettava myös säännöksiä tarkastusmaksusta vapautumisesta ja hänellä olisi tietenkin myös oikeus hakea muutosta tarkastusmaksun määräämiseen.

Viittaussäännöksen johdosta on lain 6 ja 9—11 §:ää muutettava. Näistä 6 ja 11 §:n suomenkielisessä tekstisssä käytetään ilmaisua matkustava henkilö, joka olisi korvattava sanalla matkustaja. Ruotsinkielisessä lakitekstissä käytetään jo nyt sanaa "passagerare". Lain 11 §:n voimakeinojen käyttöoikeutta koskevaan 2 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi maininta 1 §:n uuden 2 momentin mukaisesta laiturialueesta.

Lain 1 §:n uuden 2 momentin viittaussäännöksen johdosta on myös muutettava tarkastusmaksun suhdetta rikosoikeudelliseen seuraamukseen koskevaa 9 §:ää ja tarkastusmaksusta vapautumista koskevaa 10 §:ää. Näissä säännöksissä käytetään sanontaa ilman asianmukaista matkalippua matkustaminen. Sanontaa ehdotetaan näiltä osin muutettavaksi siten, että pykälissä säädettäisiin menettelystä asianmukaisen matkalipun puuttumisen johdosta. Säännösten sanamuotoon ehdotetaan tehtäväksi myös eräitä kielellisiä korjauksia.

Liikenneministeriön päätöksessä, jolla Helsingin kaupungin liikennelaitos on oikeutettu perimään tarkastusmaksuja, todetaan, että tartarkastusmaksujen perinnässä on noudatettava, mitä joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annetussa laissa ja asetuksessa on säädetty tai mitä liikenneministeriö erikseen määrää. Näin ollen ehdotetun lain uuden säännöksen nojalla tarkastusmaksuja voitaisiin periä välittömästi voimaantulon jälkeen, eikä uutta hakemusta metroasemilla perittävistä tarkastusmaksuista tarvita.

Ehdotettua säännöstä voitaisiin soveltaa myös valtionrautateiden liikenteessä, jossa on myönnetty oikeus tarkastusmaksun perimiseen. Toistaiseksi tällaista oikeutta ei valtionrautateille ole kuitenkaan haettu.

Laiturialueet, joille pääsemiseksi on lunastettava matkalippu, olisi merkittävä mahdollisimman selvästi. Tätä varmistaa lain 7 §:n säännös, jonka mukaan liikenneministeriö voi peruuttaa myöntämänsä oikeuden tarkastusmaksun perimiseen, jollei matkalippujen käyttämistä ja hankintaa sekä tarkastusta järjestetä yksinkertaiseksi ja varmaksi taikka jos tarkastusmaksujen perimisessä ilmenee muita epäkohtia.

2. Voimaantulo

Ehdotetut säännökset liittyvät Helsingin metroliikenteen alkamiseen 1 päivänä kesäkuuta 1982. Säännökset on tarkoitus saattaa voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen, kun ne on hyväksytty.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan joukkoliikenteen tarkastusmaksusta 11 päivänä toukokuuta 1979 annetun lain (469/79) 6 §:n 1 momentti, 9 ja 10 § sekä 11 §:n 1 ja 2 momentti ja

lisätään lain 1 §:ään uusi 2 momentti, jolloin nykyinen 2 momentti siirtyy 3 momentiksi, seuraavasti:

1 §

Soveltamisala

— — — — — — — — — — — — — — — — —

Tarkastusmaksu saadaan periä myös siltä, joka ilman asianmukaista matkalippua on joukkoliikenteen asema-alueen sellaisessa aitauksin tai muuten selvästi osoitetussa osassa, jonne pääsemiseksi on lunastettava matkalippu. Tällaisella laiturialueella olevaan henkilöön on sovellettava, mitä tässä laissa tai sen nojalla on säädetty tai määrätty matkustajasta.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

6 §

Matkalippujen tarkastajat

Ilman asianmukaista matkalippua olevalle matkustajalle on tarkastusmaksun oikeutettu määräämään liikenteenharjoittajan kotipaikan poliisipiirin päällikön hyväksymä matkalippujen tarkastaja. Tarkastajaksi voidaan hyväksyä vain 1 §:n 1 momentissa tarkoitetun julkisyhteisön viranhaltija. Tarkastaja on tässä tehtävässään poliisipiirin päällikön valvonnan alainen. Poliisipiirin päällikkö antaa tarkastajalle tarkastuspassin. Siinä mainitaan tarkastajan valtuudet sekä liikenne, jossa hänellä on toimivalta.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

9 §

Tarkastusmaksun suhde rikosoikeudelliseen seuraamukseen

Tarkastusmaksua ei saa määrätä matkustajalle asianmukaisen matkalipun puuttumisen johdosta, jos asia päätetään ilmoittaa poliisille tai viralliselle syyttäjälle käsiteltäväksi siinä järjestyksessä kuin rikosasioista on säädetty.

10 §

Tarkastusmaksusta vapauttaminen

Tarkastusmaksu jätetään määräämättä matkustajalle asianmukaisen matkalipun puuttumisen johdosta, jos ilmenee, että lipun puuttumi-

nen on johtunut matkustajan ikä, kehitystaso, terveydentila, mielentila tai muu näihin rinnastettava erityinen seikka huomioon ottaen anteeksi annettavasta huomaamattomudesta, ajattelemattomuudesta tai tietämättömyydestä taikka jos tarkastusmaksun määräämistä muusta syystä on pidettävä ilmeisen kohtuuttomana tai perusteettomana.

11 §

Tarkastajan oikeudet ja vastuu

Tarkastajalla on oikeus ottaa kiinni ilman asianmukaista matkalippua oleva matkustaja, joka ei luotettavasti selvitä henkilöllisyyttään. Tarkastaja voi myös poistaa tällaisen matkustajan kulkuneuvosta tai 1 §:n 2 momentissa tarkoitetulta laiturialueelta, jollei se matkustajan ikä ja muut seikat huomioon ottaen ole kohtuutonta tai aiheuta vaaraa matkustajan terveydelle. Jollei kiinniotettua välittömästi poisteta kulkuneuvosta tai edellä tarkoitetulta laiturialueelta, hänet on viivyttelemättä luovutettava poliisin haltuun.

Jos matkustaja vastarintaa tekemällä koettaa välttää kiinniottamisen, poliisin luo toimittamisen taikka kulkuneuvosta tai 1 §:n 2 momentissa tarkoitetulta laiturialueelta poistamisen, tarkastajalla on oikeus käyttää sellaisia voimakeinoja, joita toimenpiteen suorittamiseksi voidaan matkustajan käyttäytyminen ja muut olosuhteet huomioon ottaen pitää puolustettavina.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 198 .

Helsingissä 14 päivänä toukokuuta 1982

Tasavallan Presidentti

MAUNO KOIVISTO

Oikeusministeri *Christoffer Taxell*

Liite

Laki

joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan joukkoliikenteen tarkastusmaksusta 11 päivänä toukokuuta 1979 annetun lain (469/79) 6 §:n 1 momentti, 9 ja 10 § sekä 11 §:n 1 ja 2 momentti ja

lisätään lain 1 §:ään uusi 2 momentti, jolloin nykyinen 2 momentti siirtyy 3 momentiksi, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

1 §

Soveltamisala

Raideliikennettä harjoittavalle julkisyhteisölle voidaan tämän lain mukaan myöntää oikeus tarkastusmaksun perimiseen yhteisön harjoittamassa joukkoliikenteessä ilman asianmukaista matkalippua matkustavalta henkilöltä.

Tarkastusmaksu saadaan periä myös siltä, joka ilman asianmukaista matkalippua on joukkoliikenteen asema-alueen sellaisessa aitauksin tai muuten selvästi osoitetussa osassa, jonne pääsemiseksi on lunastettava matkalippu. Tällaisella laiturialueella olevaan henkilöön on sovellettava, mitä tässä laissa tai sen nojalla on säädetty tai määrätty matkustajasta.

Tätä lakia ei sovelleta matkustajaan, joka ei ole täyttänyt 15 vuotta.

6 §

Matkalippujen tarkastajat

Ilman asianmukaista matkalippua joukkoliikenteessä matkustavalle on tarkastusmaksun oikeutettu määräämään likenteenharjoittajan kotipaikan poliisipiirin päällikön hyväksymä matkalippujen tarkastaja. Tarkastajaksi voidaan hyväksyä vain 1 §:n 1 momentissa tarkoitetun julkisyhteisön viranhaltija. Tarkastaja on tässä tehtävässään poliisipiirin päällikön valvonnan alainen. Poliisipiirin päällikkö antaa tarkastajalle tarkastuspassin. Siinä mainitaan tarkastajan valtuudet sekä liikenne, jossa hänellä on toimivalta.

Ilman asianmukaista matkalippua *olevalle matkustajalle* on tarkastusmaksun oikeutettu määräämään liikenteenharjoittajan kotipaikan poliisipiirin päällikön hyväksymä matkalippujen tarkastaja. Tarkastajaksi voidaan hyväksyä vain 1 §:n 1 momentissa tarkoitetun julkisyhteisön viranhaltija. Tarkastaja on tässä tehtävässään poliisipiirin päällikön valvonnan alainen. Poliisipiirin päällikkö antaa tarkastajalle tarkastuspassin. Siinä mainitaan tarkastajan valtuudet sekä liikenne, jossa hänellä on toimivalta.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

9 §

Tarkastusmaksun suhde rikosoikeudelliseen seuraamukseen

Tarkastusmaksua ei saa määrätä matkustajalle matkustamisesta joukkoliikenteessä ilman asianmukaista matkalippua, jos asia päätetään ilmoittaa poliisille tai viralliselle syyttäjälle käsiteltäväksi siinä järjestyksessä kuin rikosasioista on säädetty.

Tarkastusmaksua ei saa määrätä matkustajalle *asianmukaisen matkalipun puuttumisen johdosta,* jos asia päätetään ilmoittaa poliisille tai viralliselle syyttäjälle käsiteltäväksi siinä järjestyksessä kuin rikosasioista on säädetty.

10 §

Tarkastusmaksusta vapauttaminen

Tarkastusmaksu jätetään määräämättä matkustajalle, jos ilmenee, että *matkustaminen ilman asianmukaista matkalippua* on johtunut matkustajan ikä, kehitystaso, terveydentila, mielentila tai muu näihin rinnastettava erityinen seikka huomioon ottaen anteeksi annettavasta huomaamattomuudesta, ajattelemattomuudesta tai tietämättömyydestä taikka jos tarkastusmaksun määräämistä muusta syystä on pidettävä ilmeisen kohtuuttomana tai perusteettomana.

Tarkastusmaksu jätetään määräämättä matkustajalle *asianmukaisen matkalipun puuttumisen johdosta,* jos ilmenee, että *lipun puuttuminen* on johtunut matkustajan ikä, kehitystaso, terveydentila, mielentila tai muu näihin rinnastettava erityinen seikka huomioon ottaen anteeksi annettavasta huomaamattomuudesta tai tietämättömyydestä taikka jos tarkastusmaksun määräämistä muusta syystä on pidettävä ilmeisen kohtuuttomana tai perusteettomana.

11 §

Tarkastajan oikeudet ja vastuu

Tarkastajalla on oikeus ottaa kiinni ilman asianmukaista matkalippua matkustava henkilö, joka ei luotettavasti selvitä henkilöllisyyttään. Tarkastaja voi myös poistaa tällaisen matkustajan kulkuneuvosta, jollei se matkustajan ikä ja muut seikat huomioon ottaen ole kohtuutonta tai aiheuta vaaraa matkustajan terveydelle. Jollei kiinniotettua välittömästi poisteta kulkuneuvosta, hänet on viivyttelemättä luovutettava poliisin haltuun.

Jos matkustaja vastarintaa tekemällä koettaa välttää kiinniottamisen, poliisin luo toimittamisen tai kulkuneuvosta poistamisen, tarkastajalla on oikeus käyttää sellaisia voimakeinoja, joita toimenpiteen suorittamiseksi voidaan matkustajan käyttäytyminen ja muut olosuhteet huomioon ottaen pitää puolustettavina.

Tarkastajalla on oikeus ottaa kiinni ilman asianmukaista matkalippua *oleva matkustaja,* joka ei luotettavasti selvitä henkilöllisyyttään. Tarkastaja voi myös poistaa tällaisen matkustajan kulkuneuvosta *tai 1 §:n 2 momentissa tarkoitetulta laiturialueelta,* jollei se matkustajan ikä ja muut seikat huomioon ottaen ole kohtuutonta tai aiheuta vaaraa matkustajan terveydelle. Jollei kiinniotettua välittömästi poisteta kulkuneuvosta *tai edellä tarkoitetulta laiturialueelta,* hänet on viivyttelemättä luovutettava poliisin haltuun.

Jos matkustaja vastarintaa tekemällä koettaa välttää kiinniottamisen, poliisin luo toimittamisen *taikka* kulkuneuvosta *tai 1 §:n 2 momentissa tarkoitetulta laiturialueelta* poistamisen, tarkastajalla on oikeus käyttää sellaisia voimakeinoja, joita toimenpiteen suorittamiseksi voidaan matkustajan käyttäytyminen ja muut olosuhteet huomioon ottaen pitää puolustettavina.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 198 .